

THORDAY ATTILA:

A NEANISKOS SZEREPE

A MÁRK MEGFOGALMAZÁSA SZERINTI HÚSVÉTI MISZTÉRIUMBAN

Jézus elfogásának Márk szerinti megfogalmazása abban különbözik a többi evangélista leírásától, hogy megjelenik benne egy bizonyos ifjú. Ezen azonban könnyen átsiklana figyelmünk, ha többé nem olvasnánk e misztikus alakról. Döbbenetes viszont éppen az, hogy a passió-feltámadás elbeszélés-fűzér egy másik kulcshelyén – szintén váratlanul – ismét feltűnik egy ifjú, aki hírül adja a Názáreti Jézus feltámadását.

Jelen tanulmányunkban a Mk 14,50-52 szövegelemzését abból a szempontból végezzük, hogy rámutassunk e különös ifjú szerepére Jézus szenvedése, halála és feltámadása összefüggésében.

Szövegkritikai kérdések

Az 51. versben olvasható *meztelenen* (epi. gumnou) a legjelentősebb nyugati szövegtanúkból teljesen vagy részben hiányzik. A W nagybetűs kódexből, valamint a Vetus Latina c, k kéziratából hiányzik, más szövegtanúk (Q, f³) pedig csak a gumnoj szót hozzák. Ebből – amúgy figyelemre méltó kutatók, mint E. Lohmeyer, F. Neiryneck, V. Taylor – azt a következtetést vonták le, hogy az ifjú meztelenségét úgy kell érteni, mint „hiányos öltözet”.¹ Summás következtetésüket felületesnek bizonyul az alábbi megfontolások alapján.

Az ősi szövegmásolatokban fellelhető elhagyás bizonyul a felmerült nehézségek elkerülését szolgálta. A tény, hogy Máté és Lukács kihagyták az epizódot, azt sugallják, hogy teljes meztelenségről volt szó, s így botrányosnak látták az esetet.² Tehát a külső (legtöbb nagybetűs kódex tanúsága) és belső (*lectio difficilior*) érvek alapján a nehezebben olvasható kifejezést hitelre méltónak tartjuk, s a további szövegmagyarázatban nagy jelentőséget tulajdonítunk neki.

Két, másik szövegkritikai problémára is felfigyelhetünk. Elsőként a 14,51 utolsó kifejezését néhány kódex és kézirat hosszabb szövegvariánssal hozza: *és megragadják őt az ifjak* (kai. kratoušin auton oi. neaniskoi) ill. *az ifjak pedig megragadják őt* (oi. de neaniskoi kratoušin auton). A másik a 14,52 utolsó kifejezésének (gumnoj efugen) néhány szövegváltozata (apv autwh) kiegészítéssel pedig azt pontosítja, hogy az ifjú azoktól menekül, akik elkapták.³ Mindkét utóbbi kérdés tehát világosan megválaszolható volt a *lectio brevior* szabályával.

¹ Pl. NEIRYNCK, F.: „La fuite du jeune homme en Mc 14,51-52”, *Ephemerides Theologicae Lovanienses* 55 (1979), 64.

² Vö. BROWN, R.E.: *The Death of the Messiah. From Gethsemane to the Grave. A Commentary on the Passion narratives in the four Gospels*, vol. I, New York 1994, 295. Lásd szintén GUNDRY, R.E.: *Mark. A Commentary on his Apology for the Cross*, Grand Rapids 1993, 882.

³ Az apv autou/ellenben azt sugallná, hogy az ifjú Jézustól menekül.

A vizsgálandó szöveg tehát a következő:

⁵⁰ Kai. aʔentej auton eʔugon pantejā
⁵¹ Kai. neaniskoj tij sunhkolougei autw|
peribehmenoʔj sindona epi. gumnou(
kai. kratoušin auton)
⁵² o' de. katalipwn thn sindona
gumnoj eʔugenā

⁵⁰ És elhagyva őt, elfutottak mind.
⁵¹ És egy ifjú követte őt,
gyolcsleplet dobva körül mezítelen (test)én,
és elfogják őt,
⁵² de az otthagya a gyolcsleplet,
mezítelenül elfutott.

Szókészlet

Az „ifjú” (neaniskoj) szó – jelentését tekintve – a serdülőkor utáni és a teljes férfiúi mivolt elnyerése előtti életkort öleli fel,⁴ azt a korszakot, amelyben minden embernek meg kell meghoznia az élet alapvető döntéseit.⁵ A határozatlan „valaki” (tij) jól kifejezésre juttatja, hogy az evangélista nyitva akarja hagyni az identitásra vonatkozó kérdést, miként ezt teszi a „gazdag ifjúról” szóló elbeszélésben is,⁶ hogy ki-ki magára is vonatkoztathassa a történetet.⁷

Az igekötővel ellátott ige (sun+akolouqew) mindössze három helyen fordul elő az Újszövetségben. Mk 5,37-ben Péter, Jakab és János kitüntetett helyét fejezi ki, vagyis hogy csak nekik engedi meg Jézus, hogy vele legyenek Jairus lányának életre keltésekor. Jelen szakaszunkban, amikor minden tanítvány elmenekült, egyedül egy ifjú „hallgatott rá” (sunhkolougei autw|). Végül ugyanezt az igekötős igét olvassuk a keresztfeszítés jelenetében, ahol Lukács ezzel a szóösszetétellel juttatja kifejezésre a Galileától fogva Jézus mellett maradt asszonyok ragaszkodását (23,49: ai' sunakolouqoušai autw| apo. thj Galilaiaj). Bár az akolouqew ige Márknál 17-szer, Lukácsnál 18-szor szerepel, s általában a tömegre (Mk 2,15; 3,7; 5,24; 11,9) vagy a tanítványokra (Mk 6,1; 10,32; 14,13) vonatkozik, igekötős változata meghitt és kiváltságos kapcsolatot hangsúlyoz. Míg mindenki eltávolodott Jézustól (14,54: Péter távolról követte őt: o' Petroj apo. makroqen hkolouqhsen autw|), addig ez a bizonyos ifjú követője maradt (sunhkolougei autw|). Tehát a sun igekötő teológiai hangsúllyal bír.⁸

A periba|lw ige jelentése egyértelmű: „átdob”, „visel”, „hord”, „felölt”, „beburkolózik”, ám figyelemre méltó, hogy Mk-ban csak kétszer szerepel (14,51 és 16,5), s mindkétszer ugyanabban a nyelvtani alakban (mediális participium perfekt).

A sindwn mibenléte is sok kérdést felvet a kutatók körében. Meggyőződésünk szerint olyan lepel ez, ami a mezítelen testtel érintkezik, s nem felsőruházat,⁹ hiszen arra Márk a

⁴ Vö. BALZ, H. – SCHNEIDER, G. (szerk.): „neaniskoj”, *Exegetical Dictionary of the New Testament*, Grand Rapids, Michigan 1991, vol. II, 459.

⁵ Ezt hívja az erkölcszociológia „optio fundamentalis”-nak.

⁶ A Jézus követésére igyekvő úgy nyilatkozik, hogy a törvényt mind megtartottam „ifjúságom óta” (10,20: ek neothtoj mou; vö. Mt 19,20.22).

⁷ Vö. BROWN, R.E.: *The Death of the Messiah*, vol. I., 298.

⁸ A tanítványság témájára még kitérünk.

⁹ Szemben NEIRYNCK, F.: „La fuite du jeune homme...”, 64.

imation főnevet használja (2,21; 5,27.28.30; 6,56; 9,3; 10,50; 11,7.8; 13,16; 15,20.24). Tekintve, hogy a sindwn az Újszövetségben mindössze hatszor fordul elő, s abból is kétszer szakaszunkban, négyszer pedig Jézus sírba helyezésének leírásában (Mk 15,46bis; Mt 27,59; Lk 23,53), ezek kapcsolata témánk szempontjából szintén figyelemreméltó.

A kratew ige Márk rövid evangéliumában 15-ször fordul elő, s többnyire az „elfog” jelentéssel (6,17; 12,12; 14,1.44.46.49.51). A gyógyítási jelenetekben ez fejezi ki, hogy Jézus megragadja a beteget (1,31; 5,41; 9,27), tanító beszédében a hagyományok megragadásáról, vagyis „megtartásáról” olvashatunk (7,3.4.8), a tanítványok pedig Jézus színeváltozásának élményét ragadják meg, tartják önmagukban (9,10).

Ha Jézus elfogásának Márk illetve Máté szerinti megfogalmazását egybevetjük, érdekes felismerésre jutunk: Mindkét evangélista megemlíti, hogy miután Jézust elfogják, övéi elmenekülnek, s ezt követően Jézust a főpap elé hurcolják. A két mozzanat között azonban Márk az ifjú megragadásával (kratousin auton) fejezi ki a Jézus életére törők erőszakosságát, Máté viszont kifejezetten Jézus elfogásáról ír (26,57: Oi de krathsantej ton Vhsouh).

Vizsgált szakaszunkban kétszer is szerepel a feugw ige: a 14,50-ben a tanítványok elfutottak (efugon), ezt követően az ifjú az, aki elfutott (14,52: efugen). A tanítványok Jézust elhagyva menekülnek, majd az ifjú golyocleplét is otthagya menekül. Érdemes felfigyelni arra, hogy a vizsgált ige Márk evangéliumában mindössze 5-ször szerepel: két korábbi előforduláson (5,14; 13,14) és a szakaszunkban szereplő kettőn kívül a 16,8-ban ismét kulcs szerepet játszik, hiszen az üres sír mellett ülő ifjú szavai hallatán ezúttal az asszonyok erednek futásnak.

A többi evangéliummal való összehasonlításban láthatjuk, hogy Máté nem említi ifjút, hanem az Úr angyalát (28,2: aggeloj kuriju) ill. angyalt (28,5: aggeloj), akit azonnal követ maga az Úr Jézus megjelenése (28,9-10). Lukács ragyogó ruhába öltözött férfiakról szól (24,4), majd Jézus személyes megjelenéséről (24,15.34.36). János pedig az üres sír elbeszélése után kifejezetten az Úr Jézus Mária Magdolnának (20,11-18) majd a tanítványoknak (20,19.26) való megjelenéséről tudósít. Tehát csak Márk említi egy bizonyos ifjút (neaniskoj), csak ő használja a peribalw igét, és csak ő szól az asszonyokról úgy, mint akik menekülnek a helyszínről. Ez utóbbival szemben Máté szerint örömmel futnak valahova, mégpedig megvinni a hírt a tanítványoknak (28,8); hasonlóan örökíti meg a jelenetet a másik két evangélium is (Lk 24,9; Jn 20,18).

A meztelenség és a tanítványi mivolt

A levetköztetés fájdalmas lépését alkotja annak az átmenetnek, amiben mindenki részesül, aki Jézus tanítványává válik. Ebben az értelemben elengedhetetlen a lemeztelenedés. Az evangélista többszörösen megerősíti, hogy a meztelenné válás szoros kapcsolatban áll a Krisztus-követéssel. Ám csak akkor pozitív, ha az ember szabadon vállalja a szegénységet, a

meztelenséget, miként azt az Isten Fia értünk tette (vö. Fil 2,6-8; 2Kor 8,9). Jézus a kereszten történt teljes külső és benső lemeztelenedését az evangélista úgy mutatja be, mint szabadakaratú döntést a szeretet mellett.

Úgy tűnik, hogy Márk a szóhasználat által is meg akarja erősíteni azt a meggyőződését, hogy a tanítványok – akarva, nem akarva – Jézus sorsában osztoznak: Őt követve nem kerülhetik Mesterük tanításának következményeit. Ebből következően a vallási vezetők célja – ti. Jézus elfogása – azokra is kiterjed, akik mellette akarnak maradni.

Jézus letartóztatásakor az ifjú meztelen elmenekülése – paradox módon –, de rávilágít a tanítványság lényegére. A megfogalmazás az olvasó elé idézi a Jézus-követés kezdetét, amikor a tanítványok készen mutatkoztak mindent elhagyni, hogy a Mester nyomába szegődjenek. Ezzel ellentétben, letartóztatását látva, őt magát hagyják el, hogy futásnak eredjenek. Aki csak annak idején hallotta, nem felejté Péter szavait, aki a gazdag ifjú szomorú távozása után így szólt: *Íme, mi elhagytunk mindent és követtünk téged!*” (10,28). A paradox helyzet most abban mutatkozik meg, hogy bár az ifjú ténylegesen elhagyja mindenét (egyetlen ruhadarabját), de jelen esetben ezt úgy teszi, hogy eltávolodik Jézustól.¹⁰

A gumnoj tényleges meztelenséget jelent. Ám a szentíró nem tenne róla említést, ha csupán az ifjú fizikai meztelenséget akarná láttatni. A Szentírás elbeszélései elsődlegesen nem külső eseményeket kívánnak megörökíteni, mint inkább azt fejezik ki, ami az ember benső mivoltában lezajlik. Jelen esetben e bizonyos ifjúnak attól való féelme, hogy ugyanúgy bánjanak vele, mint Mesterével, olyan identitásbeli törést okoz számára, amit az evangélista méltán fejez ki lecsupaszodással, emberi méltósága elvesztésével.¹¹

Amint a tanítványság mibenlétének gondolata Márk egész művét átszövi, úgy erre a húsvét misztériumának elbeszélésében is többször rámutat. Akit egyszer követésére hívott Jézus, s az elindult a tanítványság útján, az nem tud egykönnyen hátat fordítani neki. Jézus elfogásakor Péter úgy határoz, hogy legalább „messziről” (14,54: *apo. makroqen*) követi Mesterét. Jézust követni azonban nem lehet távolságtartó módon. A tanítvány képtelen kivonni magát az események forgatagából, s lám, az aggódó szeretet a főpap házának udvarába sodorja.¹²

Arimateai József, aki korábban nem vállalta fel a társadalom nyilvánossága előtt, hogy Jézushoz tartozik, halálakor mégis veszi a bátorságot, hogy személyesen forduljon Pilátushoz: adja ki neki Jézus holttestét (15,43).

---

¹⁰ Vö. BROWN, R.E.: *The Death of the Messiah*, vol. I., 303.

¹¹ Hasonlóan, az Isten parancsát megszegő ember meztelennek, kiszolgáltatottnak érzi magát – írja a Teremtés könyve az első emberről (3,10).

¹² Péter megpróbál ugyan névtelen maradni, de fölfedik hovatarozását. Ez olyannyira megrettentí, hogy háromszorosan tagadja meg, hogy Jézus tanítványa (14,66-72).

Hasonlót figyelhetünk meg azon az asszonyok viselkedésében is, akik Jézus keresztre feszítését együttérző, de passzív módon, „távolról szemlélve” (15,40: *apo. makroqen qewroušai*) követték. A szombat, a nyugalom napjának elmúltával a feltámadás híre előbb vagy utóbb, de őket is magával ragadja, hogy aktív szerepet vállaljanak immár a Föltámadt Krisztus követéséből.

A *neaniskos*, Péter apostol, Arimateai József, s az asszonyok példáját tekintve láthatjuk, hogy mindaz, aki a Mester követésére vállalkozik – Márk szerint – nem maradhat kívül a Jézussal kapcsolatos eseményeken, hanem előbb-utóbb ő is részesévé válik. Ez a Jézussal vállalt átmenet, vagy pászka, vagyis maga a húsvét misztériuma lesz az a tágabb horizont, amiben a *neaniskos* szerepét a továbbiakban vizsgáljuk.¹³

A húsvéti misztérium és az ifjú

Fenti vizsgálataink rávilágítanak arra, hogy vizsgált szakaszunk szókészletének három kulcsszava (*neaniskoj*; *peribal lw*; *feugw*) visszatér a 16,1-8 szakaszban, és ráadásul ezek Márk evangéliumának legkritikábban használt szavai.

14,51: <i>neaniskoj</i>	14,53–15,47:	<i>neaniskon</i> : 16,5
14,51: <i>peribehl hmenoj</i>	Jézus szenvedése és halála	<i>peribehl hmenon</i> : 16,5
14,52: <i>efugon</i>		<i>efugon</i> : 16,8

Tekintve, hogy a két szakasz Jézus önátadásának csúcspontját, a szenvedés és kereszthalál eseményének leírását keretezik, jogos az a feltételezés, hogy a meztelenül elfutó ifjú és a feltámadást hírül adó ifjú alakja Márk evangéliumában szoros teológiai összefüggést jelez.

Párhuzamba állítva találjuk a meztelenül elfutó ifjút és a fehér ruhában megjelenő ifjút (vö. 16,5), valamint a félelemmel teli, szótlannul elfutó asszonyokat és a mennyei hírnököket. Míg a 14,61-ben azt olvassuk, hogy az a bizonyos ifjú kivetkőzik a gyolcslepelből, és elszalad, addig a 16,5-ben a gyolcsleplet viselő ifjú méltóságteljesen, ülve várakozik, hogy meghirdesse Krisztus győzelmét a szenvedésen és halálon.

Miként a tanítványokat még a „megváltatlanság” jellemzi, úgy a fehér ruhába öltözött ifjú, mint a megváltottság hírnöke tűnik fel. János látomásában a hosszú, fehér ruhába öltözöttek ugyanis azok,¹⁴ akik a szenvedésben és halálban is követték Krisztust, s most méltán tanúskodnak győzelméről. Amint a követésben való megszégyenülés tapasztalatát Márk a

¹³ A Golgotán érkezünk el a szenvedéstörténet csúcsára, ahol Jézus és a tanítványok a végső bukásnak, a végső lemeztelenedésnek vannak kitéve. De ez ad helyt – éppen Jézus halálának pillanatában – az ember legmélyebb mivoltának megtalálására is. E döntő órában jelen van itt a kivégzést irányító római százados, Arimateai József és egyes asszonyok, akik ily módon „kiváltják” azt a három emberi csoportot, amely Jézus halála előtt teljesen elveszetteknek látszott: a pogányok, a vallási vezetők, és főleg a tanítványok.

¹⁴ Az Apokalipszis szerzője megfogalmazása szerint a hosszú, fehér ruhába öltözöttek (Jel 7,9: *peribehl hmenouj stolaj leukaj*; 7,13: *oi peribehl hmenoi taj stolaj taj leukaj*) azok, akik mindvégig kitarítottak Krisztus követésében, akik „kimosták ruhájukat és kifehérették” (7:14: *eplunan taj stolaj autwh kai. eleukanan*) a Bárány vérében, s most a trón és a Bárány előtt hódolnak.

mezítelenné válással mutatja be, úgy Isten újjáteremtő hatását az ifjú fehér ruhája juttatja kifejezésre. Márk megfogalmazásában a fehér ruhás *neaniskos* nem a mennyei szférákból alászállott angyal, hanem a Krisztus húsvéti misztériumában teljesen megmerítkezett tanítvány alakja.

A meztelenségtől a fehér ruháig

Márk ősi szövegváltozata azzal zárul, hogy egyetlen személy marad szemünk előtt: a jobbkez felől helyet foglaló fehér ruhába öltözött ifjú. Vajon milyen jelentőséggel bír, hogy a tanítványok elbukását hangsúlyozó evangélista épp azzal a *neaniskos*-szal zárja írását, akinek személye a tanítványok elmenekülésével (14,50) és a meztelenség képével (14,52) kapcsolatos?

A 14,50-52 szakasz az emberi és lelki lemeztelenedés jele által elővételezi Jézus szenvedését és halálát. Az események láncolatának ez a mozzanata minden egyes tanítványt személy szerint megérint: fényt vet a Mester iránti készségük megbízhatatlanságára, és hamis magabiztosságuk minden formájától megfosztja őket.

A 16,1-8 szakasz viszont az Atya jobbán trónoló Krisztus feltámadására utal, amely teljesen új helyzetet teremtve minden egyes tanítványt sorban magával ragad: elnyerik teljes emberi méltóságukat,¹⁵ majd a húsvéti misztérium fényében szükségesnek látják, hogy visszatérjenek Galileába.

A kifosztottság, a meztelenség tapasztalata – mind fizikai, mind lelki értelemben – önmagában megbotránkoztató és elvetendő. Ám a tanítványok számára ez azért szükséges, hogy teljesen kiszolgáltatassák magukat a kereszten függő Krisztus kegyelmének: tudatára ébredjenek saját korlátaiknak, megbízhatatlanságuknak, s így rádöbbenjenek Krisztus adománya és az ő válaszuk közötti aránytalanságra.¹⁶ A lemeztelenedése tehát a tanítvány számára szükséges feltétel ahhoz, hogy Isten gyermekeinek új méltóságát magára ölthesse.¹⁷

A 16,5-7 szakaszban szereplő *neaniskos* a tanítványság ikonja, amely megerősíti a tanítványokat, hogy legyen bátorságuk a húsvéti misztérium teljességét átélni. A lecsupaszodás pontosan ehhez vezet: a teljesen átváltozott identitás elnyerése szempontjából „szükséges”, amelynek kulcsát a kereszttapasztalat adja. A tanítvány kockázata ebben az értelemben pontosan abban áll, hogy nem sikerül a Golgota botrányát túlhaladnia, vagy ha ezen túl is lépett, nem sikerül az üres sír előtti bizonytalanságot legyőznie. A Márk evangéliumát záró

¹⁵ A gerázai megszállott történetében Márk mintegy elővételezi evangéliumának zárójelenetét, amennyiben a meggyógyított embert ruhába öltözött írja le, akik pedig ezt látják, azokat félelem fogja el (5,15).

¹⁶ Jézus számára a lemeztelenedés azt célozza, hogy képes legyen beteljesíteni Atyja akaratát, és megnyitni uralmát a földön. Ez az uralom épp akkor nyilvánul meg teljes mivoltában, amikor az emberi gonoszság és halál ereje felett is kiterjeszti azt azáltal, hogy önként elfogadja a szenvedést, és magához öleli a keresztet. E kiszolgáltatottság célja tehát túlmutat önmagán. Vö. Perego, G.: *La nudità necessaria*, Ed. San Paulo 2000, 227.

¹⁷ Vö. Haulotte, E.: „ruha”, *Biblikus teológiai szótár* (szerk. X. Léon-Dufour), SzIT, Budapest 1992, 1145.

félelem-okozta csöndbe burkolózás rámutat arra a veszélyre, aminek minden keresztény ki van téve, amikor a 14,50-52 *neaniskos*-ának reakciója előtt megáll. Ennek a tapasztalatnak azonban el kell érnie azt az érettséget, ami a 16,5-7 szakaszban levő *neaniskos* megnyilvánulása. A Márk által meghirdetett örömhír tehát egy olyan kontraszttal zárul, amely olvasóit választás elé állítja.

Ha így tekintünk fent vizsgált szakaszunkra, akkor jogosan merül fel annak lehetősége, hogy jelen megfogalmazásában a hitjelöltek keresztségi oktatásához használhatták.¹⁸ Az előzőekben rámutattunk arra, hogy Márk teológiája szerint az ifjú kulcsfigurája alkotja a húsvéti misztérium nyitó- és zárójelenetét, majd bemutatásra került, hogy ezek szorosán utalnak Jézus halálára és föltámadására. Mindezek után érthetőbbé válik, hogy az evangélista miért éppen *neaniskos*-nak nevezi azt az alakot, aki a szenvedéstörténet és föltámadás fordulópontján feltűnik. Márk egész műve arra irányul, hogy olvasóit a keresztre feszített és föltámadott Krisztus hiteles és érett követésére szólítsa. Meggyőződése szerint, aki Jézus követésére akar vállalkozni, az úgy van, miként a hitre tért emberek megkeresztelkedéséről az apostol írja (pl. Róm 6,4; Gal 3,27):¹⁹ a tanítvány megtapasztalja a levetköztetést és az új ruhába öltöztetést, s mindez szoros kapcsolatban áll a Mester életével. Felmerül itt a kérdés, hogy Pál apostol tanítása miként befolyásolta Márk teológiáját, ám e kérdéskör megválaszolása meghaladja e tanulmány kereteit.

---

¹⁸ Disszertációjának excursusában Giacomo Perego részletesen kimutatja ennek lehetőségét, vö. *La nudità necessaria*, 235-262.

¹⁹ Az apostol a régi ruha levetése és az új felöltése képével világítja meg a keresztségből fakadó megújult életmód követelményét (vö. 1Tessz 5,8; Ef 4,22-23; Kol 2,11; 8,10), reményünk pedig arra irányul, hogy halálunk után Isten az, aki új ruhába öltöztet bennünket (vö. 2Kor 5,4).